
Redning av "Pluto"

Rapport fra aksjonen i fjellsprekken på Kjerag

Oktober 2000

Tekst: Marek Vokáč

Foto: Erling Hægeland (hovedbilde denne side), Marek Vokáč (alle øvrige)

Foto: Erling Hægeland, Dagbladet

Opptakten

Torsdag 21.9 satt jeg som vanlig ved PC'en på jobb i Oslo, da min venn Lars Tore ringte fra hjullasteren han kjører i Larvik. Hvis jeg hadde en radio i nærheten, skulle jeg høre på den med en gang - det satt visstnok en hund fast i en sprekk på Kjeragplatået. Radio ble funnet og jeg fikk med meg en del av innslaget på NRK P1.

En stund etter det kom det flere telefoner, både til meg og til Lars Tore, fra folk som kjenner oss, og vet hva vi holder på med i fritiden. Vi ble enige om å ta kontakt. I løpet av den neste timen snakket jeg bl.a. med lensmannen i Forsand kommune, med Ture Bjørgan i Rogaland Alpine Redningsgruppe, og til sist med Kirsten Smedvig. Senere på ettermiddagen / kvelden, etter at vi hadde snakket med arbeidsgivere, koner og andre involverte, bestemte vi oss for å reise til Kjerag tidlig fredag morgen.

Aksjonen

Forberedelser

En del utstyr vi trengte, nærmere bestemt en bensindrevet borhammer og 2 stk 200m tau, befant seg i bilen til en kamerat i Kongsberg, og han var ikke til å oppdrive. Med hjelp av Bjørn Bjørnstad (tilknyttet Norsk Underjords Sport NUS, som driver turer i gruvene, og som jeg og Lars Tore også er med i), fikk vi lokalisert bilen. Siden eieren fortsatt var utenfor rekkevidde, rekvirerte vi Falken til å åpne den, med fullmakt fra hans foreldre. Da jeg kom for å plukke opp utstyret på min vei fra Oslo til Larvik kl 0040, ble jeg møtt av Bjørn Bjørnstad ute på riksveien. Jeg kom frem til Lars Tore i Larvik en gang etter kl. 2 på natten, og stupte i seng.

Reisen opp

Vi sto opp 0530, tok med oss flere matpakker á 10 skiver som Lars Tores kone Ingebjørg hadde laget, og fylte Lars Tores bil med klatreutstyr. Med stor bil var det bare å ta med alt, så kunne vi sortere på parkeringsplassen.

Det er mange smale og humpete veier i Telemark, men vi klarte turen på 4:45, stort sett innenfor lovens rammer.

Etter ankomst til parkeringsplassen ved Øygardstøl satte vi i gang med å pakke utstyr. På dette tidspunktet visste vi hvor mange som kom for å hjelpe oss med å bære, og det ble i alt 7 sekker - utstyrslisten ble tilpasset bærekapasiteten. En av tingene som tok litt tid, var pakkingen av de lange tauene (200m hver) i sekker. Pakkingen ble gjort slik at tauene skulle kunne dras ut meter for meter etter behov. Av erfaring vet vi at dette er meget vel anvendt tid. Etter endt pakking ble matpakkene angrepet, og alt var klart.

Omtrent klokken 1230 var det avmarsj. Det blåste tildels kuling, men det var god sikt og passe temperatur. Fotturen opp gikk greit, og vi ankom sprekkens omtrent kl. 14.

Foto: Jan Soppeland, Stavanger Aftenblad

Klatring i sprekken

I vår velprøvde teknikk for vertikal bevegelse i grotter gjør vi utstrakt bruk av borebolter. Under jorden er fjellet ikke utsatt for erosjon på samme måte som utenpå fjellet, og dermed er det små eller ingen muligheter for å utnytte naturlige forankringsmuligheter. Vi benytter en Ryobi bensindrevet borhammer og 10mm syrefaste klatrebolter fra Petzl. Borhammeren bruker ca. 30 sekunder på ett hull, og forutsatt godt fjell gir dette en permanent og 100% sikker forankring. Øverst benyttes alltid 2 bolter, mens mellomforankringer klarer seg med 1 bolt, litt avhengig av forholdene.

Siden vi ikke hørte noe livstegn fra Pluto, begynte vi klatringen på det stedet som ble anvist å være nærmest der hun falt ned. Her er sprekken rundt 80cm bred på toppen, og smalner raskt ned til en halv meter. Sprekkens sider er tilnærmet helt glatte med en grov krystallstruktur, og slynger seg nedover slik at man alltid har en utoverhengende side. Sprekken er ren, for det meste tørr, og inneholder noen fastkilte steiner med ujevne mellomrom. Av og til er det smale hyller eller loddrette flak i veggen.

På rundt 20m dyp satte vi en mellomforankring og lyste rundt på forskjellige avsatter og fastkilte steiner. Like etter hørte vi først en svak klynking, deretter kraftig bjefning, og fikk dermed bekreftet at Pluto var i live og antagelig i ganske god form. Lydene kom fra et punkt under oss og lenger vest, så vi klatret opp igjen og fikk lokalisert et sted på overflaten som var mest mulig rett over der vi trodde Pluto befant seg.

Her satte vi en ny hovedforankring og gikk ned. Første mellomforankring kom på 23m - lengre strekk kan være upraktiske ved tauskitte på vei oppover under trange forhold. Denne gang var sprekken noe smalere, men fortsatt greit fremkommelig.

Neste mellomforankring var på 32m dyp, og her var det så trangt at vi hadde en diskusjon om videre nedstigning. Vi anslår bredden til å være ca. 27-28cm (målt med underarmen, som ikke fikk plass), og mellomforankringen ble satt i et fremspring som var den eneste muligheten - borhammeren får naturlig nok ikke plass på tvers i sprekken.

Tausekken kilte seg fast, og vi valgte å la den være og heller dra tau ut av den i en løkke videre nedover, her fikk vi glede av nitid pakking. Etter å ha gjort nøye observasjoner på dette nivå valgte vi å fortsette nedover. På 46m var sprekken bredere og hadde en liten hylle på den ene siden. Nok en bolt ble satt, og siden det var plass til å snu seg

kom Lars Tore også ned til hylla.

På dette tidspunkt hadde Pluto vært stille ganske lenge, og vi klarte ikke å provosere henne til å gi lyd fra seg. Lars Tore tok av seg alt utstyr som ikke var helt påkrevet, og presset seg frem østover mot der vi mente å ha hørt Pluto sist. Etter noen minutter fikk han øye på henne, ytterligere 4m nedenfor, i et litt bredere parti.

Her falt turens antagelig beste replikk fra Lars Tore - "her må du sette en bolt så jeg kommer opp igjen" – deretter friklatret han ned til Pluto. Takk for tilliten!

Mellomforankringen ble behørig satt, dog under marginale forhold; også her var bredden på godt under 30cm og det er ganske vanskelig å starte borhammeren med én hånd.

Pluto var noe usikker til å begynne med, men ble forholdsvis raskt venner med Lars Tore. Han hadde med seg en tom grottesekk . Etter litt kosepratning la hun seg frivillig ned på kommando. Deretter lot hun seg noe motvillig puttes i sekken, som raskt ble snørt tett igjen – muligheten for et nytt fall måtte unngås.

Turen opp tok omtrent en time og 20 minutter, og bød på den antagelig vanskeligste mellomforankringen vi noensinne har passert; blåmerkene på kroppen dagen etter bekrefter dette. Lars Tore tok sekken med Pluto og noe utstyr, mens jeg tok resten (borhammer, karabiner, slynger etc).

Oppe i dagen var det stor oppmerksomhet fra pressen. Vi konsentrerte oss mest om å få pakket utstyret for turen tilbake, siden klokken nå var rundt 19 og det var skumring. Det begynte også å regne, og det blåste fortsatt.

Tilbaketuren

Tilbaketuren over fjellet forløp uten noen særlig dramatik, men det var regnvær, mørkt, vind og tungt å gå, og ingen av de andre hadde tatt med noen lyskilde, så alle våre reservelykter ble tatt i bruk. En spesiell takk til Terje Lundø , som uten tvil var den som ytet størst innsats i forhold til erfaring og forutsetninger.

Nede ved veien møtte vi Kirsten Smedvig og en del flere pressefolk; bilder ble tatt og lynintervju avholdt. Vi passet på å få samlet alt utstyr som var spredd rundt, og fikk av oss kjeledressene.

En (for oss) ukjent giver hadde ringt Kirsten Smevig og tilbudt oss hotell for natten, noe vi var svært takknemlige for - campinghytte eller telt fristet ikke så veldig. Fidjestøl Høyfjellshotell disket velvillig opp middag til oss til tross for at klokken var snart 23, og vi la oss en gang over midnatt. *I ettertid fikk jeg vite at det var Dyrebeskyttelsen i Rogaland som var giveren.*

Opprydning

Lørdagen gikk med til å kjøre tilbake til Larvik og etterse utstyr. 400m tau måtte sjekkes for slitasje, det var her vi målte opp nøyaktige lengder på etappene. Alle karabiner, slynger osv. som var blitt brukt ble sjekket og sortert, og alt ble hengt opp til tørk. Til sist reiste jeg hjem til Oslo, hvor mitt private utstyr gikk i vaskemaskin og tørkeskap. En slik tur gir minst en dag med etterarbeid.

Til ettertanke

PLUTO var i den greske mytologien underverdenens gud, og kanskje det beste navnet denne hunden kunne hatt... og nå har den fått noen meter klatretau til å bindes i.

Klatreteknisk

Det kan ikke understrekes godt nok at grundige forberedelser (*nesten til det sykelige*) og trening er en absolutt forutsetning for å lykkes i slike situasjoner. Kjennskap til utstyret og valg av utstyr som fungerer under alle forhold er også kritisk.

Utstyr

Utstyret er i utgangspunktet standard grotteklatreutstyr fra Petzl i Frankrike, og består av en sitteseile, brystsele, taubrems, klemmer og ymse karabiner og detaljer.

Felles for alt Petzl-utstyret er at det er uhyre robust og fungerer under alle slags forhold, deriblant på tau som er fulle av søle, vann, is eller alt på en gang. Det sier seg selv at en klemme som svikter eller en karabin som henger seg fast kan være katastrofalt når man er i en 27cm bred sprekk og ikke kan se hva man driver med.

For rappellering benytter vi Petzl AutoStop taubrems, som er låsbar.

Til oppstigning benyttes Petzl Croll brystklemme og Petzl Ascension håndklemme med tilhørende fotløkke. Mellomforankringer passeres ved hjelp av Petzl Energyca "kuhale", en todelt sikringssslynge som kan oppta fangrykk ved evt. fall.

Så å si alle karabiner som brukes er av typen Petzl Spirit, med eller uten skulåsing. Disse karabinene har ikke den "kroken" som de fleste andre karabiner har, og som tau uvergelig setter seg fast i.

I grotter og sprekker er det vanligvis ingen erosjon og frostsprengning, og dermed heller ikke sprekker og hull som vanlige mekaniske sikringsmidler (kiler, friends ol.) kan brukes i. Dette gjør at vi nesten utelukkende baserer oss på borebolter, og dermed er avhengige av en borhammer (håndboring i gneis eller granitt er helt uaktuelt). Vi benytter en bensindrevet borhammer, som veier ca. 6.5kg, ikke tyngre enn at det er mulig å holde den på strak arm. Ett hull pleier å ta rundt 30 sekunder å bore. Denne sprekken hadde overhodet ingen muligheter for bruk av andre sikringsmidler.

Boltene heter Petzl Coer Goujon P32, 10x75mm syrefast stål for permanent plassering. Hvis riggingen ikke skal henge, tar vi med oss hengerplater og muttere med ut; i tillegg borer vi hullene ekstra dype, slik at boltene kan slås inn etter bruk. Dette gjorde vi også denne gangen.

Som yttertøy bruker vi kjeledresser av bevernylon, som er meget slitesterke. De er sydd om for å gi større bevegelsesfrihet, glidelåsåpning og strikk er montert på bena, og ermer og ben er forlenget. I tillegg er de innvendig polstret på skinnlegg, knær, underarmer, albuer og skuldre for mekanisk beskyttelse; min har også en spesielt plassert og vannett foret lomme for kamera.

På brystselen har vi montert futteral for Leatherman universalverktøy, som er uunnværlig når noe setter seg fast.

Marsjstøvler modell M77 fra Alfa Skofabrikk har etter vår erfaring den aller beste sålen for vår bruk. Den har meget god friksjon på både tørt og vått fjell, søle og til og med is.

Forøvrig hadde vi med oss en del slynger, og noen Petzl Tibloc, en lettvekts tauklemme som er utmerket når man skal henge fra seg ting på tauet i kortere eller lengre tid.

På overflaten etterlot vi annet utstyr som vi hadde med oss for sikkerhets skyld - deriblant flere klemmer, tauslynger, karabiner og trinser som kan brukes til å konstruere

heisesystemer.

Godt lys er viktig, og vår standard er å ha med minst 3 helt uavhengige lyskilder hver. Hodelyktene er Petzl Zoom, ombygget for å kunne ha batteri på kroppen (temperatur betyr svært mye for kapasitet). I tillegg pleier vi å ha med en kraftig, vanntett stavlykt med smal stråle, og en liten MagLite som reserve.

Klatredetaljer

Rappellen ned og klatringen opp var stort sett i følge standard teknikker, se Petzl's katalog for en utmerket, illustrert oversikt. Da det ikke var mulig å snu på hodet i sprekken, måtte vi under nedfiringen ha ansiktet vendt hver vår vei (nord / syd) for å få oversikt. På vei opp var mellomforankringen på 32m svært vanskelig å passere fordi den satt i sydveggen, som vi nå hadde i ryggen. Vi klatret begge to med ansiktene vendt nordover fordi det passet ruten best på vei opp. Mellom nivået rett over Pluto og overflaten var det ikke på noe punkt plass nok til å snu seg. En slik trang passering med mellomforankringen i ryggen og 10-15kg bagasje er en utfordring. .

Vår oppfatning var at sprekken er forsvarlig å gå ned i, samtidig som det er lite å gå på - et par centimeter smalere ville ha vært nok til å gjøre det umulig. Imidlertid har sprekken et varierende breddeforløp både i høyde- og sideretning, og det er antagelig mulig å nå de fleste punkter gjennom en kombinasjon av rappell og traversering på mellomforankringer underveis. Hyppige mellomforankringer er en forutsetning; stemming oppover – eller på skrå - under så trange forhold er tilnærmet umulig.

Pluto var på et slags gulv dannet av fastkilte steiner, i en lengde av 6-8m. På den ene siden av dette gulvet skråner det ned, og sprekken fortsetter langt nedover forbi de 50m hvor Pluto var.. På andre siden var det ei lita steinrøys, som Pluto ikke ville klare å klatre opp i. En gjenstand, dyr eller menneske som faller ned vil potensielt kunne gå adskillig lenger ned.

Boltene som leder ned til hyllen der Pluto var, er bevart i tilfelle det skulle være nødvendig å gå ned der igjen; denne hyllen er plassert slik at den vil fange opp fall fra en flere meter bred sone langs overflaten. Øvrige bolter er slått inn, bøyde og gjengene ødelagt, slik at ikke uerfarne blir fristet til å begi seg ned i dypet.

Kort om oss

Lars Tore og jeg har klatret, gått og krøpet sammen i grotter og gruver i snart 7 år, og våre erfaringer inkluderer både store og små hull. Vi har vært i Castleguard Cave i Canada to ganger (en standardtur her er på 3-4 døgn), og ellers i flere norske grotter: Råggejavreraige (Tysfjord, 600m høydeforskjell), Coarvecraige (Bonåsjøen, nå målt til nordens lengste), Greftkjelen, Kristihola og flere andre, mindre grotter.

Lars Tore har siden 1991 deltatt i større grottedykkeprosjekter, blant annet i Plura, en av Norges lengste og dypeste underjordiske elver. Han driver også med "vanlig" fjellklatring. Vi har også vært ansvarlige for rigging på Norsk Grotteforbunds redningsøvelse i Jordbrugrotta i 1998.

Vi var begge med å grunnlegge Norsk Underjords Sport AS, og har bak oss mange turer og timer i sølvgruvene i Kongsberg. Der utførte vi sammen med Rune Damm pioneroppgjøringen til det 150 år gamle vannhulet i en av gruvene.

I tillegg til å klatre i grottene liker jeg å ta bilder, og har bygget om en del fotoutstyr til formålet. Å ta med kameraet på denne turen var en ren reflekshandling...

Til daglig er jeg utvikler av PC-programvare i Oslo, mens Lars Tore kjører 60 tonns hjullaster i et steinbrudd nær Larvik.

Oppsummering

Klatring i fjell og klatring i grotter har mange likhetstrekk, men også en del betydelige forskjeller. Disse forskjellene gjør at både teknikker og utstyr skiller seg ad. Hver gren av klatresporten er anvendelig på sitt område, og grotte-teknikkene er spesielt tilpasset forhold med ekstrem plassmangel, tilsmussing eller begge deler. Så lenge det overhodet er mulig å få en menneskekropp inn, vil teknikkene gjøre det mulig å forflytte seg i alle retninger.

Ved nødsituasjoner er det nyttig å kjenne til at begge miljøer finnes, og sette sammen en gruppe med riktig kompetanse og utstyr. Dersom vi ved denne aksjonen har greid å øke bevisstheten om eksistensen av grotting og grotteklatring, har denne aksjonen hatt langt større betydning enn å redde en hund. Vi er begge medlemmer av Norsk Grotteredningstjeneste.

Marek Vokáč
Grefsenkollveien 20A
0490 Oslo
22224865 / 22517024
marekv@online.no

Lars Tore Ludvigsen
Østbyveien
3280 Tjodalyng
33127366 / 90080809
l-torlud@online.no

Takk til ...

Mange mennesker gjorde en stor innsats for å få reddet Pluto. Vi håper å ha fått alle med på denne listen – uten dere ville ikke vi kunne utført vår del av jobben.

På tur:

Børge Husebø – bærer av utstyr, og hund
Bernt Smedvig – bærer av utstyr
Terje Lundø – bærer av utstyr
Knut Rostad – journalist i VG, og bar sporty også en del av vårt utstyr
Alf Ove Hansen – fotograf i VG, ditto
Jan Soppeland – Stavanger Aftenblad, ditto

Organisasjon:

Kirsten Smedvig – ildsjelen som organiserte det hele
Kari Mills – Dyrebeskyttelsen, økonomi – den gode sjel som spanderte hotell på oss, tusen takk!
Bjørn Bjørnstad – Norsk Underjords Sport, oppe til 0115 for å skaffe utstyr
Halvor Thorsdalen – godkjente åpning av bil
Ture Bjørgan, Rogaland Alpine Redningsgruppe – god beskrivelse av åstedet

Utstyr:

Norsk Underjords Sport AS – tau, Ryobi borhammer
Sømverksted/Ingebjørg B Ludvigsen – sekker og spesialsøm på kjeledresser
Petzl – utstyr som *alltid* virker

Familie:

Ingebjørg B Ludvigsen
Anne Gryting
- tusen takk for at dere holder ut med sporten vår, og oss

Bilder, kopiering av denne rapporten

Flere bilder fra turen er tilgjengelig. Jeg sender gjerne en liste på e-post med små utgaver av hvert bilde, for den som måtte ønske kopier på papir eller dias.

© *Copyright Marek Vokác 2000.*

Merk at hovedbildet på forsiden er © Erling Hægeland/Dagbladet og ikke må gjengis uten hans tillatelse – mail til ehag@dagbladet.no. Bildet av folkene ved sprekken er tatt av Jan Soppeland, Stavanger Aftenblad, som også har copyright på det.

Forøvrig er ikke-kommersiell gjengivelse av denne rapporten (for eksempel interne blader og lignende) tillatt uten videre, såfremt kilde angis og det ikke gjøres vesentlige forandringer i stoffet. Send meg gjerne et eksemplar, jeg samler på slikt!

Annen gjengivelse krever tillatelse.

Lysbildeforedrag holder vi gjerne!

Marek Vokáč, oktober 2000